

Кыргыз Республикасынын аймагында кооптуу калдыктар менен иштөөнүн тартиби

1. Жалпы жоболор

1. Кыргыз Республикасынын аймагында кооптуу калдыктар менен иштөөнүн ушул тартиби (мындан ары - Тартип) иштери коркунучтуу калдыктар менен иштөө жана мындай калдыктарды жайгаштыруу жана көмүүчү объекттерди эксплуатациялоого байланышкан юридикалык жана жеке жактарга арналат.

2. Ушул тартип төмөнкүлөргө:

- радиоактивдүү калдыктар жана аларды көмүү полигондору менен байланышкан иштерге;

- тиричиликтик катуу жана аралаш калдыктар, аларды көмүү полигондору менен байланышкан иштерге;

- калдыктарды чек ара аркылуу ташууга байланышкан иштерге таркатылбайт.

3. Кооптуу калдыктар менен иштөө процесстери (калдыктардын жашоо цикли) өзүнө төмөнкү этаптарды камтыйт: пайда болушу, чогулушу, (көбөйүшү, убактылуу сакталышы, кампаларга жайгаштырылышы) ташууларды зыянсыздоо, утилдештирүү, кайра пайдалануучу чийки зат катары пайдалануу, көмүү.

4. Кооптуу калдыктардын ар бир түрлөрү менен иштөө алардын пайда болуусуна, агрегаттык абалына, субстраттын физикалык-химиялык касиеттерине, компоненттеринин сандык карым-катнаштарына жана калктын ден-соолугу жана адамдардын жашоо чөйрөсү үчүн кооптуулук деңгээлине жараша жүргүзүлөт.

5. Кооптуу калдыктар кооптуу беш класска бөлүнөт:

- биринчи класс – кооптуулугу өзгөчө заттар (калдыктар);

- экинчи класс – кооптуулугу жогорку заттар (калдыктар);

- үчүнчү класс – кооптуулугу орточо заттар (калдыктар);

- төртүнчү класс – анча кооптуу эмес заттар (калдыктар);

- бешинчи класс – таптакыр кооптуу эместер;

Калдыктардын кооптуулук классын аныктоо, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2010-жылдын 15-январындагы № 9 “Кооптуу калдыктардын классификаторун жана калдыктардын кооптуулук классын аныктоо боюнча методикалык сунуштарды бекитүү жөнүндө” токтому менен бекитилген, кооптуу калдыктардын классификаторун жана калдыктардын кооптуулук классын аныктоо боюнча методикалык сунуштарга ылайык жүргүзүлөт.

6. Калдыктарды жайгаштыруу объекттери төмөнкүлөргө бөлүнөт:

- өндүрүш ишканасынын аймагында кооптуу калдыктарды кампаларга жайгаштыруу жана убактылуу сактоо объекттери (кампалар, өндүрүш имараттарындагы, цехтердеги жана аянттарындагы чыгандар, убактылуу туруктуу эмес кампалар, ачык аянттар);

- кооптуу калдыктарды туруктуу жайгаштырууга, сактоого жана көмүүгө ылайыкталып, атайын жабдылып курулган, кооптуу калдыктарды туруктуу кампага жайгаштыруу жана көмүү объектилери: полигондор, шлам сактагычтар, калдык сактагычтар жана башкалар (мындан ары – көмүү полигондору).

7. Өндүрүш ишканасынын аймагында убактылуу сактоо жана жайгаштыруу объектилеринде кооптуу калдыктардын так санын сактоонун көлөмүнүн чегин аныктоо Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2015-жылдын 5-августундагы № 559 “Кыргыз Республикасында өндүрүш жана жана керектөө калдыктары менен иштөө тартибин бекитүү жөнүндө” токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасында өндүрүш жана керектөө калдыктары менен иштөө тартибине ылайык жүргүзүлөт.

2. Коркунучтуу калдыктар менен иштөөдөгү коопсуздук талаптар

1. Химиялык заттардын пайдаланылган таралары жана таңгактары менен иштөө

8. Химиялык заттардын пайдаланылган таралары жана таңгактары менен иштөөдө коопсуздук чараларын камсыз кылуу керек, алар төмөнкүлөрдү камтыйт:

- алардын курамындагы химиялык заттардын кооптуулугунун же потенциалдуу кооптуулугунун алдын алуучу белгилердин жана маркировкалардын болуусу;

- адистештирилген ишканаларда утилдештирүү;

- персоналдын жеке гигиенасын сактоо жана алардын атайын кийиминин жана жекече коргоо каражаттарынын болушу;

- авариялык кырдаалга жол бербөө жана аларды жоюу каражаттарынын болушу.

9. Химиялык заттардын пайдаланылган тараларын жана таңгактарын сактоодо жана жайгаштырууда өрт коопсуздугун жана өзүнөн - өзү пайда болушуна жол бербей турган атайын чаралардын сакталышы зарыл, анын ичинде кооптуу продуктулардын пайда болушу жана төмөнкүлөргө алып келүүсү мүмкүн болгон бири-бири менен коркунучтуу реакцияга кирип кетүүсү:

- күйүүгө жана (же) чоң көлөмдөгү жылуулуктун бөлүнүп чыгышына;

- тез күйүүчү, уулуу же уулантуучу газдардын бөлүнүп чыгышына;

- башка химиялык активдүү жана кооптуу, анын ичинде коррозия кылуучу заттардын пайда болушуна алып келет.

10. Химиялык заттардын пайдаланылган тараларын жана таңгактарын жайгаштыруу жана сактоо ушул максаттар үчүн жабдылган атайын чатырчасы бар аянттарда жүргүзүлүшү керек.

11. Тараны кайра пайдалануу ошондой заттар үчүн гана пайдаланылат.

12. Таңгактарды, тараны жана/же болбосо аларды утилдештирүүнү кайрадан коопсуз колдонуу боюнча чаралар көрүлөт.

13. Таңгактарды колдонууда, персоналдын коопсуздугун камсыз кылуу максатында төмөнкү шарттар сакталууга тийиш:

- айлана-чөйрөгө, адамдын жашоосуна жана ден-соолугуна, таралардын, таңгактардын капталдарындагы, түбүндөгү сакталган кооптуу химиялык продукциянын таасиринин коркунучка жол бербөөчү эмгекти коргоо ыкмаларын жана методдорун пайдалануу;

- жекече гигиенанын керектүү каражаттарын, жекече коргонуу каражаттарын берүү;

- персоналды химиялык заттардын таңгактарды коопсуз колдонуу чаралары менен тааныштыруу;

- авариялык кырдаалдарга жол бербөө жана жоюу чараларын иштеп чыгуу.

■ 2. Сымаптуу калдыктар менен иштөө

14. Бардык сымаптуу калдыктар жана иштен чыккан сымаптуу приборлор адистешкен ишканаларда сымаптын кийинки регенерациясы үчүн чогултулууга жана кайра берилүүгө тийиш.

15. Иштетилген сымаптуу лампаларды чогултуу жана алмаштыруу боюнча иштерге билими боюнча текшерүүдөн жана мындай иштин түрүн аткарууда коопсуздук чаралары жөнүндө нускамадан өткөн электромонтерлерго, электрослесарларга жол берилет.■

16. Сымаптуу калдыктарды чогултуу жана сактоо өндүрүш жайларынан өзүнчө жайгашкан, атайын жабдылган жайда жүргүзүлүшү керек. Сымаптуу калдыктарды сактоо коопсуздук техникасынын жана санитардык ченемдердин эрежелеринин сакталышы менен ишке ашырылышы керек.

Иштетилген сымаптуу лампаларды чогултуунун жана алмаштыруунун башкы шарты алардын жылчыксыздыгын сактоо болуп саналат.

17. Лампаларды сактоо жана чогултуу үчүн, бүтүн люминесценттүү лампалардын бүтүн картон кутулар, картон, фанера кутулар, жыгач - таарынды такта (ДСП) кутулары, полиэтилен жана кагаз баштыкчалар - тара болуп саналат.

Таңгакталган иштетилген лампаларды жана башка сымаптуу калдыктарды, таңгактардын бузулушуна жол бербеген стеллаждарда сактоо керек.

18. Сымаптуу сынган лампаларды сактоо жана чогултуу “Сынган сымаптуу калдыктар үчүн” маркировкаланган жана ташуу үчүн кармагычы бар, жылчыксыз, болот идиштерде жүргүзүлүшү зарыл.

19. Сымаптуу калдыктарды сындырууга жана кооптуу калдыктарды жайгаштыруу үчүн каралбаган таштандыларга жана башка жерлерге чыгарууга тыюу салынат.

Сынган сымаптуу калдыктар үчүн металл идиштерден сымапты бөлүп алуу сымап өндүрүүчү жана колдонуучу ишканалар, уюмдар жана мекемелер тарабынан жүргүзүлөт.

20. Сымаптуу калдыктарды ташуу адистештирилген транспорт менен жүргүзүлүшү керек. Андай транспорт болбогон учурда ташуу айлана-чөйрөгө, адамдардын ден-соолугуна зыян келтирүүчү авариялык кырдаалга жол бербей турган башка транспорт каражаттары менен жүргүзүлөт.

21. Сымаптуу калдыктарды ташууда жолдо таранын бузулушуна жол бербеген, сымаптын жоголушуна жана транспорт каражаттарын жана жерлерди сымап менен булганышына жол бербей тургандай туура катарлаш жыюуну камсыз кылуу керек.

Сынган лампалар кармагычы бар жылчыксыз контейнерлерде ташылышы керек.

22. Сымаптуу калдыктарды жүктөө, ташуу жана жүк түшүрүү ишкананын жоопкерчиликтүү адамынын катышуусунда жүргүзүлүүгө тийиш. Жүктөө убагында таңактарды ыргытууга тыюу салынат. Таңактарды жыйып тизүү таралар төмөнкү катарларда орун алгандай жүргүзүлүшү керек.

23. Ишканада иштетилген сымаптуу лампалардын, термометрлердин жана башка калдыктардын пайда болушунун жана чогулушунун сандык эсеби жүргүзүлүүгө тийиш.

Иштетилген аккумулятордук батареялар менен иштөө

24. Иштетилген аккумулятордук батарея (АКБ) бул - өзүнүн түздөн-түз милдети боюнча пайдаланылбай турган жана утилдештирилүүчү аккумулятордук батарея.

25. Электролити агып кетпеген, иштетилген аккумулятордук батареялар чогултууга, сактоого, эсепке алынат жана кайра иштүүгө берилет.

26. Иштетилген АКБны чогултуу алар пайда болгон жерлерде жүргүзүлөт. Аларды чогултуу өндүрүштүн жана керектөөнүн башка калдыктарынан өзүнчө ишке ашырылат.

27. Иштетилген АКБларды чогултууда электролиттин агуусуна жол бербөө үчүн аккумулятордун жылчыксыздык шарты сакталышы керек.

28. Иштетилген АКБлар механикалык таасир берүүгө кабылбоого тийиш.

29. Иштетилген АКБлар алар үчүн атайын даярдалган жайда сакталышы керек. Сактоо жайы администрациялык - тиричиликтик имараттан алыс болууга тийиш.

30. Иштетилген АКБлар жабык идиште (темир челек, темир контейнер, жыгач куту ж.б.) сакталат, ал электролиттин куюлуусуна жол бербеген атайын поддондо турушу керек.

31. Иштетилген АКБны сактоо үчүн арналган терассага жана жайга суунун жана башка нерселердин кирүүсүнө жол бербөө зарыл.

32. Айлана-чөйрөнүн булганышын жана анын төгүлүү мүмкүнчүлүгүнө жол бербөө үчүн иштетилген АКБлардагы электролитти төгүүнү поддондо гана ишке ашыруу керек.

33. Сактоо үчүн арналган жайда электролиттин төгүлүүсү менен байланышкан, мүмкүн болгон авариялык кырдаалды жоюу, аны жокко чыгаруу үчүн соданын жана суунун керектүү көлөмүн караштыруу зарыл.

34. Электродит төгүлүп калган учурда, төгүлгөн электродитти жыгач таарындылары менен жаап, кийин таарындыларды чогултуп, сактоочу жайдан чыгарып салуу керек. Электродит төгүлгөн жерлерди кальцийленген соданын аралашмасы менен тазалоо зарыл, андан кийин суу менен жууп, чүпүрөк менен кургатуу керек. Бардык жумушту кол кап кийүү менен аткаруу керек. Электродитти канализацияга агызуудан мурда, аны кальцийленген соданын аралашмасы менен тазалоо керек.

35. Иштетилген АКБларды балдар оңой жеткен жерлерде, жер үстүндө жана ачык асман алдында, башка калдыктар менен чогуу сактоого тыюу салынат.

■ Иштетилген мунай заттары менен иштөө

36. Иштетилген мунай заттары төмөнкүлөр болуп саналат: эксплуатация процессинде белгиленген сапат көрсөткүчүн жоготкон же алар үчүн аныкталган мөөнөттөрдө, жабдуулардын, механизмдердин жана машиналардын белгиленген документинин иштеп бүткөн майлары, жууп тазалоочу суюктук катары колдонулган башка мунай заттары, ошондой эле мунай камтыган суулардан алынуучу жана сактоо каражаттарын тазалоодо жана ташууда пайда болгон мунай заттарынын кошулмалары.

37. Иштетилген мунай заттары төмөнкү топторго бөлүнөт:

ММО - поршендүү авиациялык, карбюратордук жана дизелдик кыймылдаткычтар үчүн мотордук майлар, компрессордук, вакуумдук жана индустриалдык майлар;

МИО - гидросистемалар үчүн индустриалдык иштетилген майлар жана суюктуктар, газтурбиналык, приборлук, трансформатордук жана турбиналык майлар;

СНО - иштетилген мунай заттарынын аралашмасы, анын ичинде мунай жууп-тазалоочу суюктуктар, металлдарды термикалык иштетүүдө колдонулган майлар, цилиндрлик, осевдик, трансмиссиялык майлар, прокаттык стандар үчүн майлар, мунай эмульсияларын иштетүүдөн алынган мунай заттары, мунайлуу суулардан жана тазалоочу курулмалардан алынган жана ташуу жана сактоо каражаттарын тазалоодо чогултулган мунай жана мунай заттарынын аралашмалары.

38. Бардык топтордогу иштетилген мунай заттарын чогултууда аларга пластикалык майлагычтардын, коррозиялык-агрессиялык жана уулуу заттардын, органикалык эритмелердин, тоң майлардын, лактардын, сырлардын, химиялык заттардын жана булгоочулардын кошулуп кетүүсүн жокко чыгаруу керек, ал эми ММО жана МИО топторундагы иштетилген майларды чогултууда мунай, бензин, керосин, дизелдик май, мазут менен аралаштырууга жол бербөө керек.

39. Иштетилген майларды биринчи чогултуу, атайын арналган жылчыксыз жабык сыйымдуулуктарда башка калдыктардан өзүнчө ишке ашырылышы керек.

Иштетилген майларды чогултуу жана убактылуу сактоо сыйымдуулуктары өндүрүш зонасында да жана андан тышкарыда болушу мүмкүн. Сыйымдуулуктар жакынкы аймакта бекитилген учурда, иштетилген майларды алгачкы чогултуу аянты суу жана башка заттардын кошулуусун жокко чыгаруучу катуу жабууга жана чатырга ээ болууга тийиш.

Иштетилген майлары бар сыйымдуулук темир поддон менен жабдылышы керек. Поддон 5 % дан кем эмес көлөмү төгүлгөн учурда майды кармап турууну камсыз кылышы керек.

40. Иштетилген майлары бар идиштерди сактоочу чатырчалар жана аянтчалар тосмолор менен курчалышы керек.

41. Иштетилген майлары бар идиштерди сактоодо алардын жылчыксыздыгын байкап, айлана-чөйрөнүн компоненттерин иштетилген майлардын булгашына жол бербөө зарыл.

42. Иштетилген майларды ташууда бочкалардын тыгындаларын катуу бекитүү керек. Ташуу учурунда суюктуктун кеңейүү коэффициенти эске алуу менен куюлган же идиштин деформациясына жол бербөө үчүн бочкада жетиштүү орун калтырылат.

43. Иштетилген майларды колдонууда төмөнкүлөргө тыюу салынат:

- иштетилген майлары бар идиштерди жылыган жактарга жакын орнотууга;
- иштетилген майлары бар идиштерди башка материалдар жана заттар менен бирге сактоого;
- майларды канализацияга, топуракка, суу объектилерине төгүүгө жана өрттөөгө;
- иштетилген майлар менен иштөө үчүн алдын ала нускамадан өтпөгөн адамдарды же 18 жашка жете электерди жумушка тартууга;

44. Сактоо жерлеринде иштетилген майлар менен иштөө тартиби жөнүндө нускамалар жана өрткө каршы режим илиниши керек.

45. Мүмкүн болгон төгүлүүлөрдү жоюу үчүн кумдуу үкөк жана күрөк болушу керек.

Иштетилген майдын төгүлгөндүгү табылганда:

- төгүлгөн жерге адамдардын кирүүсүн токтотуу;
- ишкананын жетекчилигине билдирүү;
- май төгүлгөн жерди кум менен жабуу;
- кумду күрөк менен ал үчүн арналган жылчыксыз идишке чогултуу керек (андан ары зыянсыздандыруу үчүн кум мындай кооптуу калдыктарды чогултуу, пайдалануу, ташуу, зыянсыздандыруу, жайгаштырууга колдонулат жана мазут төгүлгөн топуракты зыянсыздандыруу үчүн адистешкен атайын ишканага берилет);
- сактоочу жайга төгүлгөн учурда булганган жерди самын суу менен кылдаттык менен жууп, жайды желдетүү керек.

46. Иштетилген мунай продуктуларын ишкананын же өндүрүштүн чектеринен чогултуу, пайдалануу, зыянсыздандыруу, ташуу жана жайгаштыруу иштерин жүргүзгөн ишканалар төмөнкүлөргө милдеттүү:

- келишимдерге ылайык иштетилген мунай продуктуларын кайра иштетүү жана пайдалануу үчүн аларды жарактуулук категорияларына жараша кабыл алууга, талдоо жүргүзүүгө жана сорттоого;
- иштетилген мунай продуктуларын кайра иштетүүнү же жок кылууну жүргүзүлгөн мамлекеттик экологиялык экспертизанын оң корутундусун алган долбоорлорго ылайык орнотулган орнотмолордо, курулуштарда (реконструкцияларда) ишке ашырууга;

- туруктуу органикалык булгоочуларды жана өзгөчө уулуу компоненттерди (полихлорлонгон бифенилдер, полихрондолгон терфенилдер ж.б.) камтыган, иштетилген мунай продуктуларын кайра иштетүүгө жана пайдаланууга жол бербөөгө;

- процесстердин экологиялуулугун жогорулатуу жана иштетилген мунай заттарын кошумча сырьё булагы катары чарба жүгүртүүсүнө максималдуу тартуу максатында кайра иштетүү технологиясын өркүндөтүүгө.

3. Кооптуу калдыктар көмүлүүчү полигондордун жайгашкан жерин – аймагын тандоо талаптары

47. Кооптуу өндүрүш калдыктары көмүлүүчү полигондор аймактын функциялык зоналаштыруунун негизинде тандалат жана жаан-чачындын, кардын эриген жана ташкын суулар каптап кетпей турган калктуу конуштардын, массалык эс алуу жайларынын, ичүүчү жана чарбалык суу камсыздоо булактарынын, минералдык булактардын, ачык суу көлмөлөрүнүн жана жер астындагы суулардын булгануу мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарган, инженердик чечимдерди ишке ашырууга жол берген өзгөчөлөнгөн, курулуштардан бош, жел жакшы жүргөн аянттарда жайгаштырылат.

48. Көмүү полигондору төмөнкүдөй жайгаштырылууга тийиш:

- шамалдын басымдуулук кылуучу багытын эске алуу менен калктуу конуштардын шамалдан ыктоо жагына;

- чарбалык-ичүүчү суу менен жабдуу жайларынан суу агымы боюнча ылдый жагына, кыштоочу чуңкурчалардын, балыктардын массалык урук таштоочу жана тоюттануучу жайларынын ылдый жагына;

- ачык суу көлмөлөр үчүн суу алуучу аянттарынын чегинен сырткары жерлерде, жер астындагы суулар 20 метр ашык тереңдикте жайгашкан жана чыпкалоо коэффициенти 10^{-6} м/сут ашпаган аз өткөрүүчү тоо тектүү аянттар жагына.

49. Көмүү полигонунун аймагынын калктуу конуштардан, өнөр жай ишканаларынан, айыл чарба жерлеринен жана суу агымдарынан жантайыңкылыгы 1,5 % тен ашпашы керек.

50. Кооптуу калдыктарды көмүү полигондорун турак жай курулуштарынын резервдик аймактарында, өндүрүш ишканаларынын кеңейишине, рекреациялык аймакка, суу объектилеринин суу коргоо аймактарында, жер үстүндөгү суу агымдары түзүлгөн аймактарында 1, 2 жана 3-зона алкактарынын чегиндеги суу булактарынын санитардык коргоо аймактарында, топурагы басырылган жана көөп чыгуучу аймактардагы кокту-колоттордо, ошондой эле карсттык процесстер өнүгүүчү жайларда жайгаштырууга тыюу салынат.

51. Көмүү полигонунун аянтынын өлчөмү калдыктардын өндүрүмдүүлүгүнө, түрүнө жана кооптуулук классына, иштөө мөөнөтү 20 - 25 жылга эсептелген кайра иштетүү технологиясына жана кийин калдыктарды кайра пайдалануу мүмкүнчүлүгүнө жараша аныкталат.

52. Жаан-чачындын жана эриген кар сууларын тосуу үчүн көмүү полигонунун аймагынын периметри боюнча тегерек казылган арык менен чектелиши керек, тегерек казылган арыкка жана курчап турган аймакка уулуу калдыктардын

кошулушунун алдын алуу максатында ички периметри боюнча бийиктиги 2 метр жана туурасы 3,0-3,5 метрден кем эмес, котловандан (траншеядан) чыккан топурак менен үймөктөлүшү керек.

53. Көмүү полигондору өндүрүш ишканаларынын жеке муктаждыгы үчүн да, бир же бир нече шаардагы өндүрүш райондору үчүн да (муниципалдык объектилер) долбоорлонот жана курулат.

4. Кооптуу калдыктарды көчүрүү жана ташуу

54. Кооптуу калдыктарды көмүү полигондоруна ташуу ишкананын өзүнүн атайын жабдылган транспорту менен же болбосо адистешкен транспорттук фирмалар тарабынан ишке ашырылат.

55. Төгүлүүчү калдыктар үчүн өткөргүч түтүктүү транспорттун бардык түрлөрүн колдонуу артык, биринчи кезекте пневмовакуумдук. Калдыктардын калган түрлөрү үчүн тасма транспортерлор, башка горизонталдык жана жантайып-өткөрүү механизмдери, ошондой эле завод ичиндеги автомобилдик, тар колеялуу жана кадимки темир жол транспорту колдонулат.

56. Адистешкен транспорттун эксплуатациялоо шарты жана конструкциясы, жолдо бара жатканда жана калдыктарды бир транспорттон башкасына которуштуруп жүктөө учурунда авариялык кырдаалдарды, жоготууларды жана айлана-чөйрөнү булгоо мүмкүнчүлүктөрүн жокко чыгарышы керек. Калдыктарды негизги жана көмөкчү өндүрүштөрдө жүктөө, ташып алып баруу жана түшүрүү менен байланышкан бардык иштер механикаланышы жана мүмкүн болушунча жылчыксыздандырылышы керек.

57. Кооптуу калдыктарды ташуу процессинде аларды идиштерден чыгарууга жол берилбейт.

58. Калдыктарды ташуу, жүктөө жана түшүрүү процессинде:

- чала суюк (паста сымал) калдыктарды ташуу үчүн транспорт аларды төгүү үчүн ылайыкташкан шланга менен жабдылышы керек;

- катуу жана чаң түрүндөгү калдыктарды ташуу учурунда автокрандар менен түшүрүү үчүн өз алдынча орнотмо же кармоого ылайыктуу болгон идиштер зарыл;

- чаң түрүндөгү калдыктар менен иштөө учурунда: жүктөө, ташуу, алып баруу, түшүрүү учурунда бардык этаптарды чаң басаңдатууну камсыз кылуу зарыл.

59. Коркунучтуу калдыктарды ташуу учурунда айдоочудан жана жүктү коштоп баруучу ишкананын кызматкеринен башка адамдардын катышуусуна жол берилбейт.

5. Кооптуу калдыктарды зыянсыздандыруу жана көмүү

60. Көмүү полигондору кооптуу калдыктарды көмүүгө жана зыянсыздандырууга кабыл алууну камсыз кылат, аларды эксплуатациялоонун бардык мөөнөтүндө жана жабуудан кийин калктын экологиялык жана санитардык-эпидемиологиялык коопсуздугун камсыздоо шартында, ушундай калдыктарды узак мөөнөткө сактоо үчүн арналат.

Көмүү полигондоруна төмөнкүлөр кабыл алынбайт: радиоактивдүү калдыктар, идиш калдыктары (металл, жыгач, синтетикалык), курулуш калдыктары, курулуш таштандылары, булгаары өнөр-жайынын, тигүү ишканаларынын калдыктары жана экинчи чийки зат категориясына кирген башка калдыктар.

61. Көмүү полигондорунда коркунучтуу өндүрүш калдыктарын зыянсыздандыруу жана көмүү төмөнкү негизги методдор менен ишке ашырылат: өрттөө, бейтараптоо жана көмүү.

62. Көмүү полигонунда эки зона түзүлөт: уулуу калдыктарды көмүү үчүн - өндүрүштүк жана туурасы 25 метрден кем эмес эркин тилке менен бөлүнгөн көмөкчү багытталган зоналар.

63. Өндүрүш аймактары ар түрдүү кооптуулук класстагы калдыктарды өз өзүнчө көмүүнү эске алуу менен карталарга бөлүнөт, карталардын өлчөмдөрү ар бир конкреттүү учурда келип түшкөн калдыктардын санына жана полигондун иштешинин эсептик мөөнөтүнө жараша аныкталат.

Бир картада ар түрдүү өндүрүш калдыктарын, эгерде аларды чогуу көмгөн учурда өтө зыяндуу жана жарылуучу-өрттөнүүчү заттарды пайда кылбаган шарттарда гана чогуу көмүүгө жол берилет.

64. Өндүрүш зонасында өндүрүш машиналары, механизмдери жана орнотмолор үчүн жана суу өткөрбөөчү жабуу түзүлүштөрүнө арналган материалдарды сактоо үчүн аянтча каралышы керек.

Мындай аймакта өзүнчө казанчаны, калдыктарды өрттөө үчүн атайын түзүлүштөрдү, машиналардын механизмдерин жуучу, буулоочу жана жугушсуздандыруучу курулмаларды жайгаштырууга жол берилет. Бул аянтчалар көмөкчү багыттагы зонадан 15 метрден кем эмес аралыкта, ал эми күйүүчү калдыктарды өрттөө боюнча жабдууларды орнотуу үчүн аянт 50 метрден кем эмес аралыкта жайгашышы керек.

65. Көмүү полигонунун калдыктарды көмүү үчүн карталар менен бириктирип турган жана аянттан сырткары автожолго чыгаруучу өндүрүш аймагынын периметри боюнча темир менен бетондолгон плиталар менен тегеректелген автожолу болушу керек.

Тегеректелген автожол жана калдыктарды өрттөө боюнча жабдууларды орнотуу үчүн аянт бири-биринен 10 метрден кем эмес аралыкта ажыратылып турушу керек.

Тегеректелген автожолду пландоодо полигондун аянтына чектеш болгон аймактардан өндүрүш зонасынын аймагына жаан-чачындын, эриген кардын жана ташкын суулардын агып кирүүсү жокко чыгарылышы керек.

66. Кооптуу калдыктар көмүлгөн полигондун карталарынын участокторуна жаан-чачындын жана эриген кардын суулары тазаланбастан полигондон сырткары түшүүсүнө жол берилбейт. Мындай сууларды чогултуу полигондун ичиндеги атайын буулантуучу карталарда ишке ашырылат же өндүрүштүк муктаждыктар үчүн суу менен камсыздоо тутумунда пайдаланылат. Дренаждык сууларды жана үстүнкү агындыларды тазалоо үчүн локалдуу тазалоочу курулмалар каралат.

67. Булгоочу заттардын суу горизонтуна кошулуусуна бөгөт коюу үчүн көмүү полигонунун жайгашкан жеринин түбү жана дубалы калың чополуу, полимердүү, битум-бетон-топурактуу, асфальт бетондуу, асфальт полимер бетондуу жана башка материалдардан турган, конструкциясы алгачкы долборлоо жана долборлоо иштеринде тандалып жана эсептелген жылчыксыздоолор каралат.

68. Кыртыш жана жер астындагы суулардын бийиктигин, алардын химиялык курамын контролдоону камсыздоо үчүн, жер астындагы горизонттордогу калдыктардан агындыларын чыпкалоону контролдоону камсыздоо үчүн көмүү полигонунун жана анын чегинен тышкары аймакта, полигонду куруу долбоорунун курамдык бөлүгү болуп саналган байкоо тармагындагы скважиналарды орнотуу каралышы зарыл. Скважиналардын жана алардын жабдуулары жайгашкан жер казынасын коргоо боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган менен макулдашылышы керек. Скважиналардын жабдуулары полигонду урунууга чейин ишке ашырылышы керек.

69. 1 жана 2-класстын кооптуулук калдыктарын көмүү полигондору (калдык сактагычтар, шлам сактагыч) эксплуатациялык байкоолорду жүргүзүү үчүн контролдук-өлчөө аппаратурасы менен жабдылышы керек. Полигондун дамбасынын тулкусунун, анын негиздеринин, жээк боорлорунун чөгүшүнө, горизонталдык жана вертикалдык жылууларына, дамбанын тулкусундагы жана полигондун түбү аркылуу чыпкалоо процессинин өнүгүүсүнө, мүмкүн болгон чыпкалоо агындарынын химиялык абалына байкоо жүргүзүү милдеттүү.

70. Көмөкчү-тиричилик багытындагы зонада нөөмөтчү кызматкерлер жана өрткө каршы мүлк-шаймандарды сактоо үчүн жайлар жана башка имараттары менен бириктирилген өтүүчү жай жайгаштырылат.

Тиричилик зонадагы өзүнчө имаратта контролдук-анализдик лаборатория жайгаштырылат.

71. Өндүрүштүк зонага кошулуучу жол тармактары жана өндүрүштүк зона кечки жана түнкү убактарда мачта прожекторлору менен жарыкталышы керек.

72. Көмүү полигону тегеректелген арыктын ары жагынан периметри боюнча бийиктиги 2,4 метр болгон зым тосмо жана коюу өскөн жашылдандыруучу бадалдар менен тосулушу керек.

73. Утилдештирилбеген өндүрүш калдыктарын көмүү үчүн көмүү полигондорунда калдыктардын ээлөөчү менчик ээси утилдештирилбеген калдыктарды паспорттоштурууну жүргүзөт кооптуулук класстары боюнча алардын (суткадагы, жылдагы) санын аныкташат.

6. Кооптуу өндүрүш калдыктарын көмүүнүн ыкмаларын тандоого коюлуучу талаптар

74. Калдыктарды сактоо жана көмүү ыкмасы заттардын жана алардын бирикмелеринин кооптуулук классына, агрегаттык абалына, сууда эрүүчүлүгүнө жараша тандалат.

75. Көмүү полигонунун аймагына калдыктарды жайгаштыруу ар кандай ыкмалар менен: тектир-тектир кылып, террикондолуп, жөөктөлүп, котловандарда, траншеяларда, цистерналарда, сыйымдуулуктарда, топтогучтарда, карталарда, платформаларда ишке ашырылат.

76. Сууда эрүүчү заттарды камтыган 1-кооптуулук класстагы калдыктарды көмүү котловандарда контейнердүү таңгактарда, алар толтурулганга чейин жана андан кийин жылчыксыздыгы эки жолу текшерилүүчү, бетондолгон себетке жайлаштырылган болот баллондордо жүргүзүлөт. Калдыктар менен толтурулган котловандар топурак катмары менен бөлүнүп туюкталат жана суу өткөрбөөчү жабуу менен капталат.

77. 1-класстагы начар эрүүчү кооптуу заттарды камтыган калдыктарды көмүүдө чыпкалоо коэффициенти 10^{-8} см/с ашпоосун камсыздоо менен котловандын дубалдарынан жана түбүнөн суу өткөрбөөчү кошумча чаралар каралышы керек.

78. 2 жана 3-класстагы эрүүчү кооптуу заттарды камтыган паста сымал катуу калдыктар дубалдары жана түбү суу өткөрбөөчү котловандарда көмүлүүгө тийиш. 2 жана 3-класстагы кооптуу калдыктарды камтыган катуу жана чаң сыяктуу калдыктарды көмүү топуракты тыгыздоо жана чыпкалоо коэффициенти 10^{-6} см/с ашпаган котловандарда ишке ашырылат.

4-класстагы кооптуу катуу өндүрүш калдыктары кабаттап тыгыздоо менен атайын картада жайгаштырылат.

79. Көмүү полигондоруна, чыпкалагычта кычкылтектин биохимиялык керектөөсүнүн (КБК20) деңгээли 100 - 500 мг/л деңгээлинде, КХК - 300 мг/л ашпаган деңгээлде сакталган шартта, фракцияларынын өлчөмү 250 мм аз болгон бир өңчөй түзүлүштөгү 4-класстагы кооптуу өндүрүш калдыктары бөлүүчү катмар аралыгы катарында санына чектөө коюлбастан кабыл алынат жана пайдаланылат.

80. Катуу тиричилик калдыктар менен бирге жайгаштыруу үчүн жол берилген кооптуу калдыктар төмөнкү технологиялык талаптарга жооп бериши керек: жарылуу, өзүнөн-өзү күйүү кооптуулугу жок болуп, нымдуулугу 85 % ашпашы керек.

Катуу тиричилик калдыктары менен бирге жайгаштыруу үчүн жол берилген кооптуу калдыктардын түрлөрү ушул тартиптин тиркемесинде келтирилген.

81. Көмүү полигонуна ташылып келип жаткан бардык калдыктарга калдыктардын курамынын химиялык мүнөздөмөсүн жана аларды көмүү жана өрттөө учурунда полигондо аларды урунуунун коопсуздук чараларынын кыскача мүнөздөмөсүн камтыган паспорт берилиши керек.

82. Сууда эрибеген 2 жана 3-кооптуулук классындагы уулуу заттарды камтыган катуу жана чаң сыяктуу калдыктарды көмүү котловандарда ишке ашырылат. Котловандын өлчөмү чектелбейт. Котлованга калдыктар катмарланып төгүлүп тыгыздалып турушу керек. Котловандагы калдыктардын эң жогорку деңгээли пландалган белгиден төмөн, котлованга чектеш аймактан 2 метрден кем эмес болушу керек. Котловандарды жайгаштыруу учурунда котлованга пландалган чектеш аймактын туурасы 8 метрден кем болбошу керек. Топуракты пайдаланган шартта чыпкалоо коэффициенти 10^{-6} м/сут ашпаган учурда көмүү жүргүзүлүшү мүмкүн.

83. Сууда эриген 2 жана 3-кооптуулук класстагы уулуу заттарды камтыган катуу жана паста сымал калдыктар дагы түбү жана каптал дубалдары 1,0 метр калыңдыктагы тыгыздалган чопо катмары менен бөлүнгөн котловандарда көмүлүүгө тийиш.

84. Котловандарда чаң сыяктуу калдыктарды көмүү аларды транспорттон түшүрүү учурунда бул калдыктардын шамал учурунун четке кагууну кепилдеген иш-чараларды аяктоо менен суулоону же кагаз жана полиэтилендик каптарда ташуу ыкмасы менен жүргүзүлүшү зарыл. Суткалык көмүүнүн жумушчу аянты минималдуу болушу керек. Чаң сыяктуу калдыктар котлованга ар бир көмүүдөн кийин алар топурак менен бөлүнүшү керек.

85. Котловандын толтурулган участогу тыгыздалган топурак катмары менен бекемделиши зарыл, ал боюнча котловандын калган бөлүгүн толтуруу үчүн

калдыктар жеткирилет. Тыгыздоочу топурак катмары боюнча калдыктарды ташууда бул катмар бузулбашы керек.

86. Начар эрүүчү 1-кооптуулук класстагы уулуу заттарды камтыган калдыктарды көмүү учурунда алардын миграциясын алдын алууга багытталган кошумча чаралар кабыл алынышы керек, булар:

- котловандардын дубалын жана түбүн 1,0 метрден кем эмес эзилген чопо катмары менен же 10^{-8} см/сек ашпаган чыпкалоо коэффициентин камсыздоо эсептелген түзүлүштөгү чыпкаланууга каршы экрандар менен төшөө;

- бетон плиталары менен котловандын түбүн жана дубалдарын чыңдоо, плиталардын бириккен жерлерин битум, гудрон же башка суу өткөрбөгөн материалдар менен бекитүү.

Сууда эриген өзгөчө кооптуу заттарды камтыган аз сандагы калдыктарды көмүү, котловандарда контейнер таңгактарында, алар толтурулганга чейин жана толтурулгандан кийин жылчыксыздыгы эки жолу текшерилүүчү, бетондолгон себетке жайгаштырылган калыңдыгы 10 мм болгон болот баллондордо жүргүзүлүүгө тийиш.

87. Калдыктар менен толтурулган котловандар 2,0 метр калыңдыктагы тыгыздалган топурак катмары менен бөлүнөт, андан кийин суу өткөзбөгөн гудрон жабдуусу, тез катуучу чайыр, цемент гудрону же башка суу өткөрбөгөн материалдар менен жабылат.

88. Тыгыздоочу катмарлар жана суу өткөрбөөчү жабуулар котлованга чектеш аянттардан өйдө болушу керек. Суу өткөрбөөчү жабдуулар котловандын тыш өлчөмүнүн ар бир жагынан 2,0-2,5 метр өйдө чыгып, кошуна котловандардын ушундай эле жабуулары менен биригип турушу керек. Бириккен жерлер, алар котловандын үстүнөн жаан-чачын жана эриген кар сууларды атайын буулантуучу аянтка чогултууга жана бурууга көмөк берүүсүн ойлоо менен пландалууга тийиш.

89. Бөлүп туруучу жабууларды жана чыпкалоого каршы экрандарды жайгаштыруу, суу чыгаруучу арыктарды орнотуу жана котловандарга көмүү, аларды толтуруу ыкмалары боюнча уюштуруу иштери ар бир конкреттүү учурда участкардун рельефин, гидрогеологиялык шарттарды, тийиштүү механизмдердин бардыгын эске алуу менен чечилет.

Кыргыз Республикасынын
аймагында кооптуу калдыктар
менен иштөө тартибине тиркеме

**Тиричилик калдыктары менен чогуу жайгаштырууга жол
берилген кооптуу калдыктардын түрлөрү**

Калдыктын түрү
I топ
Көбүктөнүлгөн полистиролдук желимдер
Резинанын кесиндилери
111-08 каңылтыр электротехникалык гетинакс (электр тогун өткөрбөй турган материалдарды өндүрүү учурунда чыккан калдык)

ЛСНПЛ-О.17 жабышкак тасма (электр тогун өткөрбөй турган материалдарды өндүрүү учурунда чыккан калдык)
ПНП полиэтилен трубкасы (электр тогун өткөрбөй турган материалдарды өндүрүүдөн чыккан калдык)
Акрилонитрил же метилметакрилат менен сополимер стиролдорду суспензиялык өндүрүү
Полистиролдук желимдерди суспензиялык өндүрүү
Суспензиялык жана эмульсиялык полистиролдор
Лакталган айнек чүпүрөк ЛСЭ-О.15 (электр тогун өткөрбөй турган материалдарды өндүрүү учурунда чыккан калдык)
Айнектелген чүпүрөк Э2-62 (электр тогун өткөрбөй турган материалдарды өндүрүү учурунда чыккан калдык)
Каңылтыр электротехникалык текстолит Б-16,0 (электр тогун өткөрбөй турган материалдарды өндүрүү учурунда чыккан калдык)
Фенопласт 03-010432 (электр тогун өткөрбөй турган материалдарды өндүрүү учурунда чыккан калдык)
Акрилонитрилбутадиенонитрилдик желимдерди эмульсиялык өндүрүү
II топ
Жыгач жана таарынды-сүрүндү калдыктары (өндүрүш бөлмөлөрүнө полго төгүлүүгө жумшалган таарындыларды өзүнө камтыбайт)
Кайра кайтарылбас жыгач жана кагаз идиш (майлуу кагазды камтыбайт)
III топ (1:10 катыштыгындагы катуу тиричилик калдыктары менен аралаштар)
Хромдун өөн курагы (жеңил өнөр жай калдыктары)
Агарган жер (тамак-аш өнөр жай калдыктары)
IV топ (1:20 катыштыгындагы катуу тиричилик калдыктары менен аралаштар)
В-6 витаминин өндүрүүдөгү активдештирилген көмүр
Булгаарыны алмаштыруучулардын кесиндилери